

УДК 339.9(045)

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇНИ

Гапонюк О. І., к.е.н., доцент, Маріупольський державний університет

Гапонюк О. І. Глобалізація та економічна безпека країни.

Глобалізація світової економіки є складною, багатовимірною і неоднозначною проблемою, яка здійснює значний вплив на створення економічної безпеки країни. Економічна безпека нерозривно пов'язана з політичною, інформаційною, військово-політичною безпеками через відповідні інструменти та важелі дієвого впливу. Сучасним важелем впливу на забезпечення економічної безпеки держави є процес (концепція) трансформації економічної системи як задля подальшого безпечного розвитку суспільства в цілому, так і його економічної підсистеми зокрема. Глобалізація, як процес, об'єктивна в тій мірі, в якій вона виражає потребу капіталу в розширенні, виходу його за межі національних кордонів, необхідності інтернаціоналізації виробництва й господарської діяльності. І одночасно вона є процесом, що політично стимулюється, спрямовується й контролюється великим міжнародним капіталом з використанням державних структур найпотужнішої держави й інших найбільш розвинених країн, а також міжнародних економічних відносин. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток та функціонування країн в останні роки був та є доволі чутливим. Виклики глобалізації для країн, незалежно від рівня їх економічного, політичного та соціального розвитку поступово набули загрозливого характеру, як наслідок виникла необхідність забезпечення економічної безпеки країн.

Гапонюк О. І. Глобализация и экономическая безопасность страны.

Глобализация мировой экономики является сложной, многомерной и неоднозначной проблемой, оказывающей значительное влияние на формирование экономической безопасности страны. Экономическая безопасность неразрывно связана с политической, информационной, военно-политической безопасностями через соответствующие инструменты и рычаги эффективного воздействия. Современным рычагом влияния на обеспечение экономической безопасности государства является процесс (концепция) трансформации экономической системы как для дальнейшего безопасного развития общества в целом, так и экономической подсистемы в частности. Глобализация, как процесс, объективна в той мере, в какой она выражает потребность капитала к расширению, выхода его за пределы национальных границ, необходимости интернационализации производства и хозяйственной деятельности. И одновременно она является процессом, политически стимулирующимся, который направляется и контролируется крупным международным капиталом с использованием государственных структур сильнейших стран, а также международных экономических отношений. Влияние глобализационных процессов на развитие и функционирование стран в последние годы было и есть довольно чувствительным. Вызовы глобализации для стран, независимо от уровня их экономического, политического и социального развития постепенно приобрели угрожающий характер, как следствие возникла необходимость обеспечения экономической безопасности стран.

Gaponjuk O. Globalization and economic safety.

Globalization of the economy is a complex, multidimensional and ambiguous problem that makes a significant impact on the creation of economic safety. Safety of economic is inextricably linked with the political, informational, military and political security through appropriate tools and effective levers of influence. Today's leverage to ensure safety of economic is the process (concept) transformation of the economic system to further secure the development of society as a whole, and in particular its economic subsystem. Globalization, as a process, the objective of the extent to which it expresses the need for capital to expand, release it outside national boundaries, the need for internationalization of production and economic activity. And while it is a process that politically driven, directed and controlled by large international capital using public bodies of the state's most powerful and most other developed countries, and international economic relations. Impact of globalization on the development and functioning of the country in recent years has been and is quite sensitive. The challenges of globalization for countries, regardless of their economic policy and social development gradually become threatening as a result there was a need for safety of economic.

Постановка проблеми. Глобалізація господарського життя в сучасних умовах стала провідним чинником розвитку світового господарства, однією з найбільш впливових сил, що визначають економічний розвиток всіх країн світу. Під впливом процесів глобалізації формується новітня система взаємовідносин між суб'єктами світового господарства, яка породжує нові можливості для учасників світового співтовариства, але водночас веде до посилення ризиків і зовнішніх важкопрогнозованих загроз для функціонування національних економік, до появи нових глобалізаційних загроз для всього світового співтовариства й одночасно для кожної конкретної країни, які мають вже системний характер. Усе це

зумовлює необхідність визначення параметрів економічної безпеки як складової національної безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль у теоретичному й емпіричному дослідженні питань глобалізації, її сутності та наслідків досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені: О.Г. Білоус, Д.Г. Лук'яненко, В.Лях, С.І. Соколенко, С.В. Любимцева, Х. Шуман, Г. Мінс, Д. Шнайдер, А.И. Субетто та ін.; питанням економічної безпеки держави присвячені праці О. Барановського, О. Білоруса, З. Варналія, О. Власюка, Я. Жаліло, Л. Абалкіна, С.Глазьєва.

Проте, на сьогодні, за умови значних глобальних системних трансформацій у світовому господарстві, залишаються питання щодо формування ефективної системи економічної безпеки країн, що і обумовило мету дослідження.

Виклад основного матеріалу. Термін «глобалізація» епізодично застосовувався з кінця 60-х років, уперше був поставлений у центр концептуальних побудов у 1981 році американським соціологом Дж. Макліном, який закликав «зрозуміти історичний процес посилення глобалізації соціальних відносин і дати йому пояснення». До середини 80-х років концепція глобалізації була розповсюджена вже настільки широко, що М. Уотерс писав: «Подібно тому, як основним поняттям 80-х був постмодернізм, ключовою ідеєю 90-х може стати глобалізація, під якою ми розуміємо перехід людства в третє тисячоліття». У цей же період основні термінологічні аспекти теорії були розроблені Р. Робертсоном, який у 1983 році виніс поняття *globality* у назву однієї зі своїх статей, в 1985-му дав докладне тлумачення терміну *globalization*, а в 1992-му виклав основи своєї концепції в спеціальному дослідженні, присвяченому особливостям розвитку глобалізаційних процесів [1].

Єдиного, загально визнаного визначення глобалізації не існує. Значення цього процесу для розвитку світового господарства надто велике і включає не тільки економічні аспекти, але й політичні, соціальні.

Об'єктивний зміст глобалізації складають різноманітні за походженням, сферами прояву, механізмами й наслідками процеси, що дозволяють і вимагають розглядати глобалізацію як якісно самостійну, складну систему явищ і відносин, цілісну в її системності, але внутрішньо досить суперечливу.

М. Кастельс, професор соціології Каліфорнійського університету й відомий у світі дослідник проблем інформатизації суспільства, описує глобалізацію як постійний процес розвитку капіталістичного способу виробництва, який долаючи межі часу й простору, наприкінці 20 століття перетворює світову економіку в глобальну, з новою інфраструктурою, створюваною інформаційними й комунікаційними технологіями. Глобальна економіка за Кастельсом – це економіка, здатна працювати як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети, тому глобалізація пов'язана з інформаційною трансформацією суспільства, а не масштабами або економічною діяльністю [2].

Відповідно до неоліберального напрямку: «неоліберальна глобалізація – це специфічний варіант інтернаціоналізації господарського, політичного і культурного життя людства, орієнтований на форсовану економічну інтеграцію в глобальних масштабах з максимальним використанням науково-технічних досягнень і вільно-ринкових механізмів та ігноруванням сформованих національних утворень, багатьох соціальних, культурно – цивілізованих і природно-екологічних імперативів».

Українські дослідники розглядають глобалізацію з точки зору комплексного підходу.

Так, О. Г. Білорус, даючи визначення економічної глобалізації, зауважує, що в її основі лежить уніфікація й інтеграція світової економіки та її особливий синергетичний ефект. Глобалізація високих технологій, виробництва, споживання, фінансування, кредитування веде до росту обсягів виробництва, посилення стимулюючої конкуренції, зниження цін, підвищення продуктивності праці. Глобальні комунікації роблять більш інтелектуальними виробництво й споживання, а також відкривають нову еру глобальної економіки, що здатна принести стрімке прискорення [3].

Розглядаючи ступінчастість процесу глобалізації, Соколенко С. І. визначає наступні етапи економічної глобалізації: [4]

1) Глобалізація на рівні окремої галузі визначається тим, наскільки конкурентоспроможність компанії всередині галузі в даній країні взаємозалежна з її конкурентоспроможністю в іншій країні. Глобалізовані галузі промисловості мають тенденцію домінувати на кожному ринку тим самим набором глобальних компаній, які координують свої стратегічні дії у всіх країнах своєї активності. Також глобалізація галузі характеризується концентрацією капіталу, який зростає, через активізацію й злиття компаній.

2) Глобалізація на рівні окремої країни характеризується ступенем взаємозв'язку її економіки зі світовою економікою в цілому. Однак, незважаючи на ріст глобалізації світової економіки, не всі країни повною мірою інтегровані в неї. Це обумовлено насамперед рівнем готовності країни до наслідків, пов'язаних з відкриттям своїх торговельно - фінансових ринків.

3) Глобалізація на світовому ринку визначається економічними взаємозв'язками між країнами, які зростають і це відбивається на зустрічних потоках товарів, послуг, капіталу, і на ноу-хау, які постійно збільшуються.

Глобалізація світової економіки знайшла своє вираження в наступних процесах: [5]

– поглибленні, насамперед, інтернаціоналізації виробництва, а не обміну, як це мало місце раніше. Інтернаціоналізація виробництва проявляється в тому, що в створенні кінцевого продукту в різних формах і на різних стадіях беруть участь виробники багатьох країн світу. Проміжні товари й напівфабрикати

займають все більшу частку у світовій торгівлі й у міжкорпоративних трансфертах. Інституціональною формою інтернаціоналізації виробництва виступають ТНК;

- поглибленні інтернаціоналізації капіталу, що полягає у зростанні міжнародного руху капіталу між країнами, насамперед, у вигляді прямих інвестицій (причому обсяги прямих іноземних інвестицій зростають швидше, ніж зовнішня торгівля й виробництво), інтернаціоналізації фондового ринку;

- глобалізації продуктивних сил через обмін засобами виробництва й науково-технічними, технологічними знаннями, а також у формі міжнародної спеціалізації й кооперації, що пов'язують господарські одиниці в цілісні виробничо-споживчі системи; через виробниче співробітництво, міжнародне переміщення виробничих ресурсів;

- формуванні глобальної матеріальної, інформаційної, організаційно-економічної інфраструктури, що забезпечує здійснення міжнародного співробітництва;

- посиленні інтернаціоналізації обміну на основі поглиблення міжнародного поділу праці, зростання масштабів і якісної зміни характеру традиційної міжнародної торгівлі упредметненими товарами. Більш важливим напрямком міжнародного співробітництва стає сфера послуг, що розвивається швидше сфери матеріального виробництва;

- збільшенні масштабів міжнародної міграції робочої сили. Вихідці з відносно бідних країн знаходять застосування в якості некваліфікованої або малокваліфікованої робочої сили в розвинених країнах. При цьому країни, що використовують іноземну працю для заповнення певних ніш на ринку праці, пов'язаних з низькокваліфікованою роботою, намагаються втримувати імміграцію в певних межах. У той же час сучасні телекомунікаційні технології відкривають нові можливості в цій галузі й дозволяють безболісно обмежити імміграційні процеси. Будь-яка компанія в Європі, Північній Америці або Японії може з легкістю доручити виконання, наприклад, комп'ютерних робіт виконавцеві, що перебуває в іншій країні, і негайно одержати готову роботу у своєму офісі;

- зростаючій інтернаціоналізації впливу виробництва й споживання на навколишнє середовище, що викликає збільшення потреби в міжнародному співробітництві, спрямованому на вирішення глобальних проблем сучасності.

Глобалізація, як процес, об'єктивна в тій мірі, в якій вона виражає потребу капіталу в розширенні, виходу його за межі національних кордонів, необхідності інтернаціоналізації виробництва й господарської діяльності. І одночасно вона є процесом, що політично стимулюється, спрямовується й контролюється великим міжнародним капіталом з використанням державних структур найпотужнішої держави й інших найбільш розвинених країн, а також міжнародних економічних відносин.

Глобалізація – явище, яке достатньо повно заявило про себе в останній третині ХХ ст. Вона зруйнувала уявлення «про простір і час, про систему координат, відповідно до якої ми організували реальність», і виявилася у формуванні глобального економічного, фінансового, культурного, правового та політичного простору. Ці елементи глобального простору безпосередньо впливають на соціальну практику незалежно від місця географічного розташування, особливостей культури, мови, економіки та фінансів тієї або іншої країни, формуючи виклики для економічної безпеки держави [6].

Вперше запровадив термін «економічна безпека» та актуалізував цю проблему в умовах світової глобальної кризи президент США Франклін Рузвельт. У подальшому це питання розглядалося у працях відомих американських вчених Дж. Кенана, Х. Моргентау, Р.Осгоот. Головні завдання у досягненні економічної безпеки країни вони вбачали у зміцненні конкурентоспроможності національного виробництва, дотриманні торговельних переваг, забезпеченні переваг національної економіки на світових ринках, а також захисті інтересів держави у технічній та технологічній сферах.

Відносно більш гуманістичний підхід притаманний японським вченим, які вбачали в економічній безпеці держави таку її поведінку, за якої країна не мала б ворогів (С. Окіта), а для цього варто створити сприятливі умови для імпорту в країну, зміцнення національної валюти, розвитку стратегічної інвестиційної політики. Сьогодні, в умовах глобальних процесів, формуються нові співвідношення в ієрархічній структурі економічної безпеки, тобто: глобальної, міжнародної, національної, регіональної економічної її складових.

До основних факторів глобалізації, які впливають на економічну безпеку держави, потрібно віднести нерівномірність економічного розвитку; зовнішньоекономічну заборгованість; циклічний взаємозв'язок національних економічних систем; взаємозалежність фінансових ринків. Умови глобалізації можливо розглядати як критерій визначення загальних причин порушення безпеки. Найбільш актуальними викликами глобалізації, які створюють численні загрози економічній безпеці держави, були визначені наступні:

1. Нестабільність світової фінансової системи, яка супроводжується незбалансованістю світової торгівлі та інвестиційних потоків між найбільшими економічними центрами світу. Дестабілізують світову фінансову систему також велика тривалість періодів дефіцитної бюджетної політики передових країн, різкі коливання курсів світових валют, відсоткових ставок та індексів фондових ринків. Усі перелічені фактори дозволяють стверджувати, що загрози зазнає економіка кожної країни.

2. Розширення світових ринків для певних видів продукції, товарів і послуг. У таких умовах виникає гостра проблема збереження переваг глобальних ринків з метою забезпечення достатнього

простору для розвитку ресурсів національних ринків. Таким чином, розширення світових ринків окремої продукції в умовах глобалізації, з одного боку, повинне приносити економічну вигоду країні, з другого – є викликом глобалізації, що може спричинити загрозу економічній безпеці.

3. Поширення кризових явищ. Протягом останніх 10-ти років світова економіка була вражена трьома фінансовими кризами (1994 р. - Мексика, 1997 р. - Південно- Східна Азія, 1998 р. - Росія), які мали переважно національні витоки, міжнародні наслідки і потенційно глобальний характер. Остання фінансова криза, що розпочалася у вересні 2008 р. з банкрутства великих фінансових установ у США, швидко переросла у глобальну кризу, що призвело до банкрутства декількох європейських банків, падіння різних біржових індексів і вартості акцій та товарів по всьому світу, створивши загрози економічній безпеці країн.

4. Експансія передових країн світу. Глобалізація посилює вплив зовнішніх факторів розвитку. Особливо відчужають зовнішній вплив викликів глобалізації країни з перехідною економікою. Часто це супроводжується тим, що високорозвинуті країни безперешкодно потрапляють на ринки найбільш слабких країн, руйнуючи місцеву промисловість і експортуючи чужі соціокультурні цінності.

5. Дефіцит ресурсів для розширеного розвитку. У сучасних умовах розвитку світового енергетичного ринку існує ряд проблем, безпосередньо пов'язаних з енергетикою, яка є однією з ключових галузей економіки. Швидкі темпи зростання економік передових країн світу без тривалої відповіді з боку інших держав – виробників енергоносіїв уже спровокував зростання цін на паливо та викликав істотні зміни у структурі споживання населення в більшості країн світу. Нині бідні регіони світу залишаються без доступу до базових енергетичних послуг. Крім цього, дедалі гострішими стають екологічні проблеми.

З огляду на зазначені виклики глобалізації та з метою ефективного забезпечення економічної безпеки країни, необхідно чітко окреслити коло загроз економічній безпеці держави:

- спад виробництва, недонавантаження виробничих потужностей, зношеність основних фондів, деградація наукоємних виробництв, що призводить до посилення економічної залежності від зарубіжних країн;

- низька конкурентоспроможність національної економіки, викликана відсталістю технологічної бази більшості галузей, високою енергоємністю, низькою якістю продукції та високими витратами виробництва;

- зниження інвестиційної активності;

- погіршення стану платіжно-грошової системи, концентрація основної грошової маси на посередницьких операціях і короткострокових формах кредитування;

- економічна злочинність (незаконна торгівля енергоносіями, мінеральними ресурсами, посадові злочини, корупція, хабарництво, рекет, порушення правил ведення валютних операцій, ухилення від сплати податків тощо);

- набуття економічною кризою в державах затяжного характеру, відсутність помітного прогресу в структурній перебудові економіки, побудові цивілізованих ринкових відносин.

Усе зазначене змусило світову спільноту шукати нові шляхи подолання криз і конфліктів. Як наслідок розпочався світовий рух за досягнення стійкого розвитку суспільства. Принцип стійкого розвитку як фундаментальний принцип економічної політики будь-якої держави сформульовано у доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку (МКНСР), яка була подана Генеральній Асамблеї Організації об'єднаних націй, схвалена у 1987 р. У даній доповіді було піднято проблему людства в трьох аспектах - екологічному, економічному та соціальному.

Стійкий розвиток має стати концепцією трансформації економічної системи задля подальшого безпечного розвитку суспільства в цілому, так і його економічної підсистеми зокрема. Адже перехід від нестійкого до стійкого розвитку суспільства вимагає відмови від діючих положень економічного розвитку та формулювання нових правил гри.

Висновки. Глобалізація світової економіки є складною, багатовимірною і неоднозначною проблемою, яка здійснює значний вплив на створення економічної безпеки країни. Економічна безпека – це стан національної економіки, що забезпечує задоволення життєво важливих потреб країни в матеріальних благах не залежно від виникнення в світовій економічній системі чи всередині країни форс мажорних обставин соціально-політичного, економічного та екологічного характеру. Економічна безпека нерозривно пов'язана також з політичною, інформаційною, військово-політичною безпеками через відповідні інструменти та важелі дієвого впливу. Сучасним важелем впливу на забезпечення економічної безпеки держави є процес трансформації, тобто процес перетворення економічної системи, в наслідок якого створюються умови подолання негативних наслідків економічної, екологічної та соціальної кризи в суспільстві задля забезпечення економічної безпеки, ефективність управління якою залежить від врахування комплексу факторів економічної, соціальної та екологічної спрямованості.

Список використаної літератури:

1. Иноземцев В. А. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические следствия / В. А. Иноземцев. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», - 2003. – 776 с.

2. Головнин М. Банковские системы в переходных экономиках /М. Головнин//Мировая экономика и международные отношения. - 2003. - №2. – С.15-25.
3. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія/О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; керівник авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
4. Склейр Леслі, Пітер Т.Роббінс. Глобальний капіталізм і провідні корпорації світу/ Склейр Леслі, Пітер Т.Роббінс.// Економічний часопис. – 2004 - №5 – С.13-19.
5. Войтоловский Ф. Идеино-политические процессы внутри антиглобалистских движений/Ф. Войтоловский//Мировая экономика и международные отношения. - 2003. - №2. – С.9-14.
6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; пер. с англ. – М. : Academia, 1999. – 940с.
7. Савчук В.С. Трансформаційна економіка: [навч. посіб] / [Савчук В.С., Зайцев Ю.К., Малий І.Й. та ін.]; За ред. В.С. Савчука, Ю.К. Зайцева. – К.: КНЕУ, 2006 р. – 612 с.

Ключові слова: глобалізація, економічна безпека країни

Ключевые слова: глобализация, экономическая безопасность страны

Keywords: globalization, economic safety

УДК 331.522

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Шульгіна Т. С., аспірант, Донецький національний технічний університет, м. Донецьк

Шульгіна Т. С. Теоретичні аспекти формування персоналу підприємства.

В статті досліджено існуючі наукові розробки, присвячені висвітленню питання теоретичних аспектів формування персоналу. Розглянуто процесний, системний та цільовий підходи щодо визначення сутності поняття «формування персоналу». Здійснено аналіз наукових досліджень, який дозволив визначити задачі, які мають вирішуватися в процесі формування чисельності персоналу та виокремити зовнішні, внутрішньо-організаційні та індивідуальні чинники, які впливають на процес формування персоналу. Обґрунтовано відсутність єдиного серед науковців погляду відносно елементів процесу формування персоналу та запропоновано серед його складових виділити планування, маркетинг та адаптацію персоналу. Визначення певних складових процесу формування персоналу надасть можливість своєчасного забезпечення підприємства персоналом достатньої чисельності та необхідної якості.

Шульгина Т. С. Теоретические аспекты формирования персонала предприятия.

В статье исследованы научные разработки относительно теоретических аспектов формирования персонала. Рассмотрены процессный, системный и целевой подходы к определению сущности понятия «формирование персонала». Осуществлен анализ научных исследований, который позволил определить задачи, которые должны решаться в процессе формирования численности персонала и выделить внешние, внутренне-организационные и индивидуальные факторы, влияющие на процесс формирования персонала. Обосновано отсутствие единой среди ученых точки зрения относительно элементов процесса формирования персонала и предложено среди его составляющих выделить планирование, маркетинг и адаптацию персонала. Выбор данных составляющих процесса формирования персонала сделает возможным своевременно обеспечивать предприятия персоналом достаточной численности и необходимого качества.

Shulgina T. Theoretical aspects of human resource formation.

There is investigated the existing research, devoted to problems of theoretical aspects of human resource formation in the article. It is considered a process, system and targeted approaches to defining the essence of the concept of human resource formation. The analysis of the research allowed to determine the problem that must be solved in the human resource formation and isolate external, intra-organizational and individual factors that affect the human resource formation. It is proved no single view among scientists concerning the human resource formation elements and proposed to provide planning, marketing and adaptation among its components. To identifying these components of human resource formation will give opportunity to provide the enterprise of sufficient quantity and quality required.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки зростає роль системи управління персоналом у вирішенні соціально-економічних проблем суспільства та постають принципово нові вимоги до забезпеченості підприємств персоналом оптимальної чисельності та належної якості. Діяльність будь-якого підприємства розпочинається із формування персоналу, який в процесі роботи змінюється, поповнюється та оновлюється відповідно до виробничо-господарських потреб підприємства.